

ОКРЕМА ДУМКА
(частково розбіжна)

судді Конституційного Суду України Лемака В.В. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Товариства з обмеженою відповідальністю „Геомакс-Ресурс“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого припису абзацу другого підпункту 14.1.212 пункту 14.1 статті 14 Податкового кодексу України в редакції Закону України „Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи“ від 28 грудня 2014 року № 71–VIII

На підставі статті 93 Закону України „Про Конституційний Суд України“ вважаю за потрібне викласти окрему думку стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Товариства з обмеженою відповідальністю „Геомакс-Ресурс“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого припису абзацу другого підпункту 14.1.212 пункту 14.1 статті 14 Податкового кодексу України в редакції Закону України „Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи“ від 28 грудня 2014 року № 71–VIII від 21 січня 2025 року № 3-р(II)/2025 (далі – Рішення).

1. Загалом підтримуючи Рішення, висловлюю свою незгоду з низкою аргументів щодо його мотиваційної частини.

Передусім у Рішенні Конституційний Суд України (далі – Суд) **нечітко й неточно** окреслив поняття юридичної визначеності в аспекті правомірних (легітимних) очікувань, зазначивши таке:

„Отже, юридичну визначеність в аспекті правомірних (легітимних) очікувань слід розуміти, зокрема, як право особи розраховувати не лише на розумну та передбачувану стабільність приписів актів права, **чітке розуміння юридичних наслідків застосування таких приписів, а й на послідовність і системність діяльності Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої**

влади в Україні“ (виділення автора) (абзац одинадцятий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини).

2. Чому не погоджуюся із зазначеним? По-перше, юридична визначеність, хоч і пов'язана з „чітким розумінням наслідків застосування приписів“, однак річ іде не лише про суб'єктивний бік сприйняття суб'єктом припису права, а передусім про інституційне забезпечення розуміння особою за наслідками застосування (реалізації) припису права обсягу власної поведінки, яка спричиняє для неї певні конкретні наслідки. Іншими словами, йдеться про забезпечення чіткого окреслення поведінки особи у зв'язку зі змістом припису права за допомогою двох інституційних механізмів: а) юридичні поради від фахівців, якщо вони потрібні; б) тлумачення припису права судом, якщо є для цього практична потреба.

По-друге, Суд не повинен був визначати „послідовність і системність“ діяльності Верховної Ради України критерієм для оцінки конституційності актів, ухвалених парламентом. Суд отримав би нічим не обмежену політичну владу втручатися в кожному випадку в діяльність законодавця, якби він справді мав відповідні повноваження. Відповідно до Конституції України Суд не є „над парламентом“, так само як і парламент не є „над судами“. Навпаки, в Україні конституційний порядок заснований на принципі поділу державної влади та відокремленні судової влади від політичних гілок влади.

Очевидно, що Суд мав на увазі інше – у правомірних сподіваннях особи дійсно одним із аспектів, який пробуджує такі сподівання, є послідовність у діяльності держави, яка має бути втілена, зокрема, у суспільній вагомості мети заходів державних втручань у захисну сферу людських прав.

3. Не можу погодитися також із тим, як Суд розуміє у Рішенні принцип *vacatio legis*, формулюючи таку юридичну позицію:

„У разі якщо законодавче регулювання запроваджує нові вимоги, що погіршуватимуть правове становище певного кола осіб, законодавець повинен передбачити достатній перехідний період (розумний часовий проміжок) із моменту опублікування закону до набрання ним чинності (початку його

застосування), протягом якого заінтересовані особи мали б можливість підготуватися до виконання вимог, установлених новим законодавчим регулюванням“ (абзац другий пункту 3 мотивувальної частини Рішення).

4. Чому я не погоджуюся з наведеним? Принцип *vacatio legis* (неписаний конституційний принцип) та його значення вже був проаналізований в моїй окремій думці до Рішення Суду від 15 квітня 2020 року № 2-р(II)/2020). Щоб не повторювати, коротко зазначу, що в Рішенні не враховано потребу узгодження дотримання принципу *vacatio legis* із важливістю конституційної цінності, яку втілюють чи захищають відповідним новим приписом права. Поясню ці міркування.

У мирні і спокійні часи це дійсно було б важливо – дати час суб’єктам для адаптації до законодавчих новел, до того ж у цьому *a priori* зацікавлені ініціатори таких змін.

5. Однак, уявіть собі інші ситуації.

Надзвичайні обставини життя суспільства, наприклад епідемія, стихійні лиха, терористичні акти тощо, починають гинути люди. Парламент та Уряд України зобов’язані негайно рятувати життя людей. Часові вимоги за принципом *vacatio legis* увійдуть у стан напруженості з конституційною цінністю захисту життя та здоров’я людини. Зрозуміло, що в кожному конкретному випадку суди будуть оцінювати, наскільки ґрунтовно збалансовані зазначені два конституційні принципи.

Інший приклад. Широкомасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України, день перший – 24 лютого 2022 року з усіма його трагічними обставинами: ракетні атаки, вторгнення військ агресора, військові дії на багатьох фронтах, загибель мирних громадян. Держава ухвалює низку рішень, якими для оборони, захисту незалежності та суверенітету України внесені істотні зміни для правил поведінки всіх громадян, державних та громадських інститутів. Тобто, виходячи з більш значущих конституційних цінностей, було негайно введено воєнний стан та вжито інших заходів. У статті 1 Указу Президента України „Про введення воєнного стану в Україні“ від 24 лютого 2022 року № 64/2022

визначено: „Ввести в Україні военний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб“.

Звертаю увагу на те, що у наведеному чи аналогічних випадках вимоги принципу *vacatio legis* поступляться на користь більш значущих конституційних цінностей, які піддані серйозним загрозам.

Повертаючись (подумки) навіть у мирні та спокійні часи, наголошу, що зважування конституційних цінностей є завжди актуальною задачею для функціонування ефективного конституційного порядку, оскільки держава стикається з безперервними загрозами, а рівень їх розуміння законодавцем не може ігнорувати меж людських когнітивних здібностей у різних сферах пізнання. „Раптові“ законодавчі новели можуть стати наслідком змін меж наукових знань (наукових відкриттів) чи навіть аналітичних висновків, а тому для суспільного блага законодавець чи інший конституційний орган державної влади мають бути спроможними на це. Не буду наводити приклад указотворчості Президента Сполучених Штатів Америки Дональда Трампа, однак висновки його „команди“ щодо загроз нелегалів із Мексиканських Сполучених Штатів привели до негайного запровадження істотних змін у поведінці мільйонів людей, і принцип *vacatio legis* не став цьому на перешкоді. Американські суди будуть оцінювати, як і наскільки юридичну визначеність (і принцип *vacatio legis*) зважено з конституційними цінностями, захист яких обумовлює мету заходів президента Сполучених Штатів Америки.

6. Конституцієдавець у Конституції України, утілюючи верховенство права (правовладдя) у людських правах, зокрема і в праві „знати свої права і обов’язки“ (частина перша статті 57 Основного Закону України), у питанні принципу *vacatio legis* не є категоричним. Для такого висновку достатньо звернути увагу на такий припис Конституції України: „Закон набирає чинності через десять днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самим законом, але не раніше дня його опублікування“ (частина п’ята статті 94). Майже кожен закон стосується поведінки мільйонів людей, однак Конституція України допускає

набрання ним чинності у день офіційного оприлюднення. Хоча, як не нагадати, що „день офіційного оприлюднення“ закону починається о 00.00 годині.

7. Отже, не можу погодитися з позицією, за якою держава, особливо у ці надзвичайні часи, зокрема в умовах воєнного стану, обмежена у можливостях негайно вживати ефективних заходів задля захисту „серцевини“ демократичного конституційного ладу. Зволікання у запровадженні таких заходів якраз і привело би до зневіри громадян до власної держави, а тому хибне розуміння принципу *vacatio legis* отримає результат, протилежний його меті та ціннісному наповненню.

Лише зважування конституційних цінностей і встановлення Судом відсутності балансу між ними може стати підставою для визнання неконституційності припису права, яким, зокрема, запроваджено втручання до людських прав, а не завчасне надання переваги одній із таких конституційних цінностей (навіть якщо йдеться про принцип *vacatio legis*).

8. Замість висновку хочу наголосити, що Рішення хоча й створює певні перестороги для законодавця щодо регулювання сфери підприємництва, однак юридичні позиції Суду у ньому часто виходять за межі предмета конституційного контролю та не охоплюють зазначений вище метод зважування конституційних цінностей.

Суддя
Конституційного Суду України

Василь ЛЕМАК